

บทที่ 1

บทนำ

1. ภูมิหลัง

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยเจริญรุ่งเรืองพัฒนาควบคู่กับสังคมไทย นับระยะเวลาเป็นพันปี พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอย่างลึกซึ้ง วิถีชีวิตของสังคมไทย ทั้งด้านคติความเชื่อ การบูชา การกระทำ และศิลปวัฒนธรรม ต่างได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น จนกล่าวได้ว่า “พระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย”¹

ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นดินแดนที่พระพุทธศาสนาเคยเจริญแพร่หลาย และมีอิทธิพลต่อชนพื้นเมืองแถบนี้อย่างยิ่ง จนกล่าวได้ว่า”กิจกรรมหรือ कार्यที่ปวงของชาวไทยภาคใต้ ล้วนได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา มีพระพุทธศาสนาเป็นเข็มทิศ”² อิทธิพลของพระพุทธศาสนาปรากฏในวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ ทั้งทางด้านคติความเชื่อ ภาษา จิตรกรรม ประติมากรรม ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และวรรณกรรม

หากพิจารณาจากวรรณกรรม โดยเฉพาะวรรณกรรมที่ได้รับความนิยมแพร่หลาย ก็กล่าวได้ว่า วรรณกรรมเหล่านั้นล้วนได้แนวคิด หรือได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า วรรณกรรมที่เด่นเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยภาคใต้ ที่แพร่หลายและมีอิทธิพลต่อชาวบ้านมากที่สุดคือวรรณกรรมหนังตะลุง ซึ่งหมายถึงบทหรือเรื่องที่หนังตะลุงแสดง

ทั้งผู้สร้างวรรณกรรมหนังตะลุงคือนายหนังตะลุง และผู้เสพวรรณกรรมหนังตะลุง คือผู้ดู ต่างก็เป็นชาวบ้านซึ่งเกิดและเจริญเติบโตในวัฒนธรรมพื้นบ้าน ผ่านการซึมซับรับรู้ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนามาด้วยกัน ผู้สร้างและผู้เสพวรรณกรรมหนังตะลุง จึงสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อกัน

¹ พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต). ทางสายกลางของการศึกษาไทย. 2530. หน้า 10.

² สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. รายงานการวิจัยพุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออก สมัยกรุงศรีอยุธยา. 2523. หน้า 1.

ชาวบ้านภาคใต้ยอมรับว่า ศิลปินหนังตะลุง มโนรา เป็นครูของสังคม โดยเฉพาะหนังตะลุงได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้ริเริ่มในพระพุทธศาสนา จนมีคติสืบต่อมาประการหนึ่งว่าหนังตะลุง คือ “ธรรมกถึก” หรือ “ผู้แสดงธรรม”

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงน่าจะปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงจำนวนมาก หลักธรรมเหล่านี้เป็นหลักธรรมที่น่าสนใจศึกษาเพราะเป็นหลักธรรมที่ชาวบ้านรู้จัก เป็นหลักธรรมที่แพร่หลายเป็นหลักธรรมที่รับใช้ชีวิต เป็นหลักธรรมที่ควรอนุรักษ์พัฒนาเพื่อให้สามารถรับใช้ชีวิตและสังคมชาวไทยภาคใต้สืบไป

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง
2. เพื่อศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง
3. เพื่อเปรียบเทียบหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงกับหลักธรรมที่เป็นพุทธธรรม

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ได้รวบรวมหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงไว้เป็นระบบ เป็นข้อมูล เป็นประโยชน์ทั้งต่อการศึกษา การอนุรักษ์และพัฒนาหลักธรรมนั้น ๆ
2. ทำให้ได้ศึกษาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุง ซึ่งเป็นหลักธรรมที่แพร่หลาย ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า สามารถนำหลักธรรมนั้นไปพัฒนาชีวิตและสังคมได้
3. ทำให้ได้เปรียบเทียบหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงกับหลักธรรมที่เป็นพุทธธรรม เห็นความเหมือนและความแตกต่าง เกิดความรู้ เห็นแนวทางในการอนุรักษ์ หรือปรับปรุงหลักธรรมนั้น ๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตและสังคม

4. ทำให้ทราบคติความเชื่อ เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของชาวไทยภาคใต้ ชัดเจนขึ้น สามารถนำไปพัฒนาชาวบ้านภาคใต้ได้ตรงจุดมากขึ้น

5. ทำให้เกิดการตื่นตัวที่จะศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมท้องถิ่นมากขึ้น อันจะเป็น ประโยชน์ต่อการศึกษาวิชาวรรณกรรมท้องถิ่นและคติชนวิทยาสืบไป

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

1. วรรณกรรมหนังสือ หมายถึง บทหนังสือหรือเรื่องที่หนังสือแสดง ทั้งที่เป็นบท สั้น ๆ และบทที่สมบูรณ์
2. หลักธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ทั้งที่เป็นหลักธรรมคำสอนเดิมแท้ในพระพุทธศาสนา และหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มีการ พัฒนาเปลี่ยนแปลงจากคำสอนเดิม
3. พุทธธรรม หมายถึง หลักธรรมคำสอนเดิมแท้ของพระพุทธศาสนา หรือหลักธรรมที่เป็น พระพุทธพจน์

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือ เฉพาะหลักธรรมที่มีคำอธิบายประกอบ จะเว้นหลักธรรมที่เพียงแต่กล่าวถึง หรืออ้างถึงโดยไม่มีคำอธิบายใด ๆ เพราะไม่สามารถจะวินิจฉัย หรือตรวจสอบหลักธรรมนั้น ๆ ได้
2. การอ้างอิงแหล่งข้อมูลจะใช้ ชื่อ.... สกุล....

ในกรณีอ้างอิงครั้งแรก หากเป็นผู้เขียนบทหนังสือ จะวงเล็บชื่อที่เป็นทางการไว้ด้วย เช่น พ่วง บุขรรัตน์ (นายพ่วง บุขรรัตน์) หากเป็นนายหนังสือ จะวงเล็บชื่อที่เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายไว้ด้วย เช่น ฉิ้น อรมุต (หนังสือ ฉิ้น อรมุต) ประทีน บัวทอง (หนังสือ ประทีน บัวทอง) ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเขียนและการสื่อความหมาย

3. การอ้างอิงใช้ระบบดังนี้

ชื่อ.... สกุล.... ชื่อเอกสาร.... พ.ศ. หน้า....

ในกรณีที่เอกสารเป็นฉบับลายมือเขียน ไม่มีระบุเลขหน้า ผู้วิจัยจะจัดระบบใส่เลขหน้า เพื่อสะดวกและประโยชน์ต่อการอ้างอิง

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะศึกษาวิเคราะห์หลักกรรมในพระพุทธรักษาจากวรรณกรรมหนังสือต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยสามารถจะรวบรวมได้ จำนวน 59 เล่ม เป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมหนังสือต่าง ๆ จำนวน 10 เล่ม (เล่มที่ 1 - 10) เป็นบทหนังสือต่าง ๆ ของฉันทน์ อมต (หนังสือธรรมโฆษณ์) ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (หนังสือต่าง ๆ) ประจำปี พ.ศ. 2532 จำนวน 30 เรื่อง (เล่มที่ 11 - 40) เป็นบทหนังสือต่าง ๆ ของพ่วง บุขรรัตน์ (นายพ่วง บุขรรัตน์) บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมของภาคใต้ สาขาศิลปะ (วรรณกรรมหนังสือต่าง ๆ) ประจำปี พ.ศ. 2530 จำนวน 12 เรื่อง (เล่มที่ 41 - 52) เป็นบทหนังสือต่าง ๆ ของผู้เขียนบทหนังสือต่าง ๆ และนายหนังสือต่าง ๆ ที่มีชื่อเสียงอีก 7 เรื่อง (เล่มที่ 53 - 59) ดังนี้

1. คู่มือการสอนวิชาชีววิทยาหนังสือต่าง ๆ 1 ของสำนักงานศึกษาธิการเขต 3 สงขลา
2. คู่มือการสอนวิชาชีววิทยาหนังสือต่าง ๆ 2 ของสำนักงานศึกษาธิการเขต 3 สงขลา
3. ชีวิตและผลงานวรรณกรรมหนังสือต่าง ๆ ของหนังสือต่าง ๆ ทองหล่อ ของพงศ์พันธุ์

ทินนิต

4. บทเกี่ยวจอหนังสือต่าง ๆ ของเกษม ขนาบแก้ว
5. บทปรายหน้าบทหนังสือต่าง ๆ ของเกษม ขนาบแก้ว
6. บทหนังสือต่าง ๆ ดีเด่นในอดีต ของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา วิทยาลัยครูสงขลา
7. รายงานการสัมมนาหนังสือต่าง ๆ 14 จังหวัดภาคใต้ ของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา วิทยาลัยครูสงขลา
8. วรรณกรรมหนังสือต่าง ๆ ของชวน เพชรแก้ว
9. วิเคราะห์วรรณกรรมหนังสือต่าง ๆ ของพ่วง บุขรรัตน์ ของเกษม ขนาบแก้ว

10. หนังสือตะลุง ของสุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์
11. บทหนังสือตะลุงเรื่องกรรมลิขิต ของฉิ้น อรมุต
12. บทหนังสือตะลุงเรื่องกามเทพลวง ของฉิ้น อรมุต
13. บทหนังสือตะลุงเรื่องกมพิฆาต ของฉิ้น อรมุต
14. บทหนังสือตะลุงเรื่องครูบ้านนอก ของฉิ้น อรมุต
15. บทหนังสือตะลุงเรื่องคู่รักคู่แค้น ของฉิ้น อรมุต
16. บทหนังสือตะลุงเรื่องฆาตกรเหนือเมฆ ของฉิ้น อรมุต
17. บทหนังสือตะลุงเรื่องจำเลยรัก ของฉิ้น อรมุต
18. บทหนังสือตะลุงเรื่องจำเลยลี้ลับ ของฉิ้น อรมุต
19. บทหนังสือตะลุงเรื่องแดนอภินิหารีย์ ของฉิ้น อรมุต
20. บทหนังสือตะลุงเรื่องถล่มวิมานรัก ของฉิ้น อรมุต
21. บทหนังสือตะลุงเรื่องทนายทพระยางู ของฉิ้น อรมุต
22. บทหนังสือตะลุงเรื่องเทพธิดาคง ของฉิ้น อรมุต
23. บทหนังสือตะลุงเรื่องเทวกาลี ของฉิ้น อรมุต
24. บทหนังสือตะลุงเรื่องน้องแก้ว ของฉิ้น อรมุต
25. บทหนังสือตะลุงเรื่องพรสวรรค์ ของฉิ้น อรมุต
26. บทหนังสือตะลุงเรื่องเพลิงมารุต ของฉิ้น อรมุต
27. บทหนังสือตะลุงเรื่องฟ้าปกาศิต ของฉิ้น อรมุต
28. บทหนังสือตะลุงเรื่องฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ ของฉิ้น อรมุต
29. บทหนังสือตะลุงเรื่องมัจจุราขเล่นกล ของฉิ้น อรมุต
30. บทหนังสือตะลุงเรื่องมิดสัน ของฉิ้น อรมุต
31. บทหนังสือตะลุงเรื่องรอยหมึกนิลภาพ ของฉิ้น อรมุต
32. บทหนังสือตะลุงเรื่องวารีบอด ของฉิ้น อรมุต
33. บทหนังสือตะลุงเรื่องแรงอาฆาต ของฉิ้น อรมุต

34. บทหนึ่งตระกูลเรื่องลูกหลงแม่ ของฉิ้น อรมุต
35. บทหนึ่งตระกูลเรื่องสัจจะกับความรัก ของฉิ้น อรมุต
36. บทหนึ่งตระกูลเรื่องสามมงกุฏ ของฉิ้น อรมุต
37. บทหนึ่งตระกูลเรื่องสายเลือดขัตติยา ของฉิ้น อรมุต
38. บทหนึ่งตระกูลเรื่องสายเลือดลีลับ ของฉิ้น อรมุต
39. บทหนึ่งตระกูลเรื่องเสียแรงรัก ของฉิ้น อรมุต
40. บทหนึ่งตระกูลเรื่องห้วงรักเหวท่าลาย ของฉิ้น อรมุต
41. บทหนึ่งตระกูลเรื่องคนคีรีแผ่นดิน ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
42. บทหนึ่งตระกูลเรื่องคือคำสาป ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
43. บทหนึ่งตระกูลเรื่องนักรักนักรบ ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
44. บทหนึ่งตระกูลเรื่องบุกแดนมหัศจรรย์ ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
45. บทหนึ่งตระกูลเรื่องบุญนำกรรมพา ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
46. บทหนึ่งตระกูลเรื่องพระยุพราชของปวงชน ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
47. บทหนึ่งตระกูลเรื่องมารชีวิต ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
48. บทหนึ่งตระกูลเรื่องรักนิรันดร ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
49. บทหนึ่งตระกูลเรื่องรักในเรือนทาส ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
50. บทหนึ่งตระกูลเรื่องร่วมโพธิ์แก้ว ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
51. บทหนึ่งตระกูลเรื่องสามแผ่นดิน ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
52. บทหนึ่งตระกูลเรื่องอุณรุท ของพ่วง บุชรวรวัฒน์
53. บทหนึ่งตระกูลเรื่องเกลือจิ้มเกลือ ของฉิว ทิพย์วารี (นายฉิว ทิพย์วารี)
54. บทหนึ่งตระกูลเรื่องงายสิงห์ ของฉิว ทิพย์วารี
55. บทหนึ่งตระกูลเรื่องหยกสิงห์ปกาศิต ของฉิว ทิพย์วารี
56. บทหนึ่งตระกูลเรื่องน้ำใจแม่ ของถวิล กำเหนิดผล (นายถวิล กำเหนิดผล)
57. บทหนึ่งตระกูลเรื่องฟองสมุทร ของถวิล กำเหนิดผล

58. บทหนังสือเรื่องมิติมืดของมายา ของบุญธรรม เทอดเกียรติชาติ (หนังสือบุญธรรมเทอดเกียรติชาติ)
59. บทหนังสือเรื่องคาบแสงฟ้า ของปกรณ ไชยรัตน์ (หนังสือปกรณ ศ.กันทองหล่อ)

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้จะศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธานุภาพที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือในคำต่อไปนี้

- 2.1 ความสำคัญ
- 2.2 ความหมาย
- 2.3 ประโยชน์
- 2.4 เปรียบเทียบหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังสือกับหลักธรรมที่เป็นพุทธธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. วิธีศึกษาและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่ศึกษา และรวบรวมวรรณกรรมหนังสือจากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1.1.1 ห้องสมุดวิทยาลัยครูสงขลา จังหวัดสงขลา
- 1.1.2 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสงขลา วิทยาลัยครูสงขลา จังหวัดสงขลา
- 1.1.3 หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้ จังหวัดสงขลา
- 1.1.4 หอเอกสารทัศนคติศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้ จังหวัดสงขลา
- 1.1.5 ห้องสมุดสำนักงานศึกษาธิการ เขต 3 จังหวัดสงขลา
- 1.1.6 ห้องสมุดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ จังหวัดสงขลา

1.1.7 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง โรงเรียนสตรีพัทลุง จังหวัดพัทลุง

1.1.8 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช
จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.1.9 ชมรมหนังตะลุงจังหวัดสงขลา วัดน้ำกระจาย อำเภอเมือง จังหวัด
สงขลา

2. วิธีจัดทำกับข้อมูล

2.1 ชำระตรวจสอบข้อมูล จัดระบบข้อมูล

2.2 จำแนกประเภทข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล

2.3 เสนอรายงานผลการศึกษแบบพรรณนาวิเคราะห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สำคัญแพร่หลาย

มีนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาหลายท่านและเอกสารหลายเล่ม กล่าวถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่สำคัญและแพร่หลาย ประมวลได้ดังนี้

สุวรรณ สภาอานันท์¹ ได้วิเคราะห์แบบเรียนศีลธรรมของสังคมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2452 - พ.ศ. 2524 พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในแบบเรียนในช่วงระยะเวลา 72 ปี คือ การพึ่งตนเอง ความซื่อสัตย์สุจริต ความอ่อนน้อมต่อมตน ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความขยันหมั่นเพียร ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละ ความมีระเบียบวินัย

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต)² กล่าวถึง หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่แพร่หลายยิ่งในสังคมไทยไว้หลายประการ คือ ทาน เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา การฝึกตน การพึ่งตน สันโดษ ปัญญา ความไม่ประมาท ความเป็นอิสระ

¹ สุวรรณ สภาอานันท์. วรรณกรรมพุทธศาสนาเพื่อรัฐไทยในอดีต : บทวิเคราะห์แบบเรียนศีลธรรม. 2532. หน้า 1 - 13.

² พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). ค่านิยมแบบพุทธ. 2527. หน้า 166 - 206.

พุทธทาสภิกขุ¹ สรุปหลักธรรมอันเป็นประธานของพุทธธรรมไว้ 16 ประการ คือ
 ไม้สามขา (พระรัตนตรัย) ศาสดราสามอัน (ไตรสิกขา) โจรฉกรรจ์ สามก๊ก (อกุศลมูล 3)
 ป่ารกสามคง (มิจฉาทิฎฐิ 3) เวียนวงสามวน (ไตรวัฏฏ์) ทุกข์ทนต์ทั้งสามโลก (ไตรภพ)
 เขาโลกมีสามเนิน (มานะ 3) ทางห้ามเดินสองแพร่ง (กามสุขัลลิกานุโยค อตตกิลมณานุโยค)
 ตัวแมลงห้าตัว (นิวรณ์ 5) มารนำกลัวห้าตน (ปัญญามาร) บ่วงคล้องคนหกบ่วง (อารมณ 6)
 เหตุทั้งปวงหกตำแหน่ง (อินทรีย์ 6) แหล่งอบายสี่ขุม (อบาย 4) ที่ต้องคุมสามจุด (ไตรทวาร)
 ทางแห่งวิมุตติแปดองค์ (อริยมรรค มี 8 องค์) วัตถุที่พึงประสงค์สองขั้นตอน (อัตตัตถะปรัตถะ)

พระดับบลิว ราหุลเถระ² เน้นกล่าวถึงหลักธรรมสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงสอน คือ หลัก
 การพึ่งตนเอง เชื่อตนเอง การรู้จักตน การมีปัญญาวิจารณ์ญาณ การชนะตน การไม่ยึดมั่นในทิฎฐิ
 หลักกรรม ไตรลักษณ์ เบญจขันธ์ ปฏิจจสมุปบาท อริยสัจจ์ เบญจศีล อารยวัณนิกรรม ทิศธรรม
 อวิหิงสา และทศพิทธราชธรรม

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต)³ สรุปหลักพุทธธรรมที่สำคัญไว้หลายประการ คือ
 ขันธ์ 5 อายตนะ 6 ไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท กรรม นิพพาน ปรโตโมสะ โยนิโสมนสิการ
 ไตรสิกขา มัชฌิมาปฏิปทา อริยสัจจ์ 4

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต)⁴ เสนอว่า หลักพุทธธรรมที่เป็นพื้นฐานสำหรับหลัก
 สูตรศึกษาศาสตร์ คือ ตถาคตโพธิสัตถา (ความศรัทธาในปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ความ
 ศรัทธาในศักยภาพของมนุษย์) ไตรสรณะ (ที่พึ่งอันประเสริฐ 3 ประการ พระรัตนตรัย)
 ปาพจน์ 2 (ธรรมวินัย) อริยสัจจ์สี่ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เบญจขันธ์ (รูป เวทนา สัญญา

¹ พุทธทาสภิกขุ. หัวข้อธรรมในคำกลอนและบทประพันธ์ของสิริวิลาส. 2529. หน้า 40 - 42.

² พระดับบลิว ราหุลเถระ. พระพุทธเจ้าสอนอะไร. 2529. หน้า 1 - 145.

³ พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต). พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ. 2525. หน้า 15 - 920.

⁴ พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต). การศึกษาที่สากลบนฐานแห่งภูมิปัญญาไทย. 2532.

สังขาร วิญญาณ) ไตรลักษณ์ (ทุกขัง อนิจจัง อนัตตา) ไตรวิภูฏ (กิเลส กรรม วิบาก)
ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา)

หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)¹ กล่าวถึง
หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้หลายประการ คือ ความเมตตากรุณา ความกตัญญูกตเวที ความ
สามัคคี ขรวาสาธรรม เบญจศีล-เบญจธรรม โอวาท 3 อิทธิบาท 4 สังคหัตถ์ 4 พระรัตนตรัย
สติ-สัมปชัญญะ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ความมีระเบียบวินัย ความพอใจในของของตน
พรหมวิหาร 4 ทิศ 6 ขรวาสาธรรม 4 ไตรลักษณ์ กฎแห่งกรรม อุปาสกธรรม 7 พระพุทธคุณ 3
สิกขา 3 บุญกิริยาวัตถุ 3 กุศลกรรมบถ 10 อกุศลมูล 3 สุขของกฤหัสถ์ 4 อริยสังข์ 4
สติปัญญา 4

หลักสูตรศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วิชาธรรม² กล่าวถึง หลักธรรมใน
พระพุทธศาสนาไว้หลายประการ คือ ความรู้จักความพอดี ความมีสังขะ ความไม่ประมาท ความ
มีสติยับยั้งชั่งใจ ความมีเหตุผล ความละเอียดถี่ถ้วน ความกล้าหาญ ความขยันหมั่นเพียร ความ
กตัญญูกตเวที ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีสมาธิ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ความละเอียด
รอบคอบ ความรับผิดชอบ ความรักความเป็นธรรม ความมีระเบียบวินัย ความเคารพ ความ
สามัคคี อิทธิบาท 4 ทิศธรรม 6 สังคหธรรม 4 โอวาทปาฏิโมกข์ พละ 5 อบายมุข 6 ขรวาสา
ธรรม 4 จักร 4 สติ-สัมปชัญญะ อุปาสกธรรม 7 โลกบาลธรรม 2 กุศลกรรมบถ 10
ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ สัมปยุตธรรม 7 วุฒิธรรม 5 สารานियธรรม อปรินายธรรม 7
ทศพิชราชธรรม 10

¹ กรมวิชาการ. หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). 2534.
หน้า 61 - 75.

² กรมการศาสนา. หลักสูตรศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วิชาธรรม. 2535. หน้า 1 - 28.

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)¹

กล่าวถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาไว้หลายประการ คือ พระพุทธคุณ 3 พระพุทธจริยา 3 พละ 4 อริย 5 ไตรสิกขา กาลามสูตร โยนิโสมนสิการ สาราณียธรรม 6 อปริหานิยธรรม 7 ทศพิทธาธรรม ธรรมอันเป็นอุดมมงคลสำหรับบุคคลในสังคม

หลักสูตรวิทยาลัยครูฉบับปรับปรุง 2536² ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาไว้ในรายวิชา 1520201 (พุทธศาสน์) ซึ่งเป็นรายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปไว้หลายประการ คือ หลักกรรม เบญจขันธ์ ไตรลักษณ์ ไตรสิกขา ปฏิจจนุปบาท อริยสัจ

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่แพร่หลายในสังคมไทยภาคใต้

มีหน่วยงานทางราชการและนักวิชาการท้องถิ่นบางท่านได้กล่าวถึง หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่แพร่หลาย ประมวลได้ดังนี้

ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้³ ได้ศึกษาโลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ โดยเฉพาะโลกทรรศน์ที่มีต่อคติทางศาสนา พบว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในโลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ คือ หลักกรรม การทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว โครทำกรรมใดไว้อยมได้รับผลกรรมนั้น หลักสังสารวัฏฏ์ชาติ-ภพ การเวียนว่ายตายเกิด นรก-สวรรค์

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์⁴ ได้ศึกษาพุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออก สมัยกรุงศรีอยุธยา พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวัฒนธรรมพื้นบ้านของชนแถบนี้ คือ พระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม สังสารวัฏฏ์ ไตรสิกขา และนิพพาน

¹ กรมวิชาการ. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายพุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). 2534 หน้า 75.

² กรมการฝึกหัดครู. หลักสูตรวิทยาลัยครูฉบับปรับปรุง. 2536 หน้า 10.

³ ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้. โลกทรรศน์ไทยภาคใต้. 2521 หน้า 109-149.

⁴ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. รายงานการวิจัยพุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออก สมัยกรุงศรีอยุธยา. 2523. หน้า 77-107.

อุดม หนูทอง¹ ได้ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทคำสอนที่รู้จักแพร่หลาย จำนวน 10 เรื่อง พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมเหล่านั้น คือ ความมีสัมมาคารวะ ความรู้จักประมาณ ความไม่ประมาท ความรู้จักพัฒนาตน ความรู้จักสมาคม ความรู้จักเว้นจากอบายมุข ความรู้จักเลือกถิ่นที่อยู่ ความกตัญญูกตเวที ความสำรวมอินทรีย์ และความมีศีลจจะ

จำเริญ แสงดวงแข² ได้ศึกษาโลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก โดยเฉพาะโลกทรรศน์ด้านศาสนา พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในโลกทรรศน์ดังกล่าว คือ กฎแห่งกรรม สังสารวัฏฏ์ การทำบุญทำทาน พระรัตนตรัย และนิพพาน

อุดม หนูทอง³ ได้ศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก จำนวน 26 เรื่อง พบว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมดังกล่าว คือ กฎแห่งกรรม บุญบารมี ความกตัญญูกตเวที อพยบาท ธรรมะย่อมชนะอธรรม วิริยะบารมี ทิศธรรม 6 อุปมาธรรม ทศพิทธราชธรรม วัฏฏสงสาร ทางสายกลาง และนิพพาน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้สรุปได้ว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนา หลายประการแพร่หลายในสังคมไทยอย่างยิ่ง ในสังคมไทยภาคใต้ มีหน่วยงานและนักวิชาการท้องถิ่นสนใจวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจากวรรณกรรมท้องถิ่นอยู่บ้าง แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์งานหรือนักวิชาการคนใดที่เคยวิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมหนึ่งตระกูล

¹ อุดม หนูทอง. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทคำสอน. 2528. หน้า 1 - 52.

² จำเริญ แสงดวงแข. โลกทรรศน์ชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก. 2523.

หน้า 121 - 127.

³ อุดม หนูทอง. วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทนิทานประโลมโลก. 2521. หน้า 194 - 264.